

Розділ IV. ПРОБЛЕМИ БОРОТЬБИ ЗІ ЗЛОЧИННІСТЮ ТА ПРАВООХОРОННА ДІЯЛЬНІСТЬ

DOI: 10.33766/2524-0323.98.190-201

УДК: 343.983.7

*Гамалюк Б. М., кандидат наук з державного управління, провідний юрисконсульт
Івано-Франківського НДЕКЦ МВС (м. Івано-Франківськ, Україна)*

e-mail: b.m.gamalyuk@gmail.com

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-0986-1259>

*Ходирєва І. Т., судовий експерт відділу біологічних досліджень та обліку
Івано-Франківського НДЕКЦ МВС (м. Івано-Франківськ, Україна)*

e-mail: InnaYatskiv@i.ua

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-4318-7122>

ОКРЕМІ ПИТАННЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ СУДОВОЇ МОЛЕКУЛЯРНО-ГЕНЕТИЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ ТА ОБЛІКУ ГЕНЕТИЧНИХ ОЗНАК ЛЮДИНИ

Статтю присвячено окремим питанням правового регулювання судової молекулярно-генетичної експертизи в сучасній доктрині процесуального права та питанням реєстрації і ведення обліку генетичних ознак людини в Україні. Проаналізовані думки науковців, які здійснювали дослідження у сфері використання спеціальних знань у юриспруденції. Наголошено, що українська доктрина процесуального права має орієнтуватися на успішні моделі розвинутих країн, використовувати новітні методики із проведення експертної діяльності в системі отримання доказів та доказування. ДНК-ідентифікація на сьогодні є одним із найбільш визнаних у світі способів точного встановлення особи. Судова молекулярно-генетична експертиза об'єктів біологічного походження людини в Україні здійснюється судовими експертами із використанням спеціальних знань у галузі молекулярної генетики та застосування методів ДНК-аналізу з метою встановлення фактів, що мають юридичне значення. До правових питань, які потребують державного регулювання, відповідно до нових потреб правоохоронної діяльності, можна віднести наступні: це: гармонізація законодавства України у сфері судово-експертної діяльності до норм Європейського Союзу; прийняття окремого спеціального нормативного акту у формі закону стосовно обліку генетичних ознак людини в Україні; перегляд чинних норм права з приводу забору біологічного матеріалу для проведення експертиз; удосконалення механізмів захисту прав суб'єктів молекулярно-генетичної експертизи; створення правових механізмів щодо формування національних баз даних ДНК людини; перегляд порядку використання результатів, адаптація національних стандартів обліку та ведення баз даних ДНК людини до міжнародних; удосконалення інституційної системи управління тощо. Належне нормативне врегулювання інституту проведення молекулярно-генетичної експертизи та реєстрації геномної інформації людини в національній системі права збільшить ефективність у нагромадженні, реєстрації інформації до автоматизованої бази даних і значно посилить роботу

©Гамалюк Б. М.,

Ходирєва І. Т., 2022

судової системи та правоохоронних органів в частині розкриття злочинів, розшуку безвісно зниклих осіб, встановлення осіб невідомих трупів, ідентифікації жертв військових злочинів, ідентифікацію злочинців тощо.

Ключові слова: судова експертиза, молекулярно-генетична експертиза, ДНК-аналіз, експертна діяльність, державне управління, докази та доказування.

Постановка проблеми. Запровадження новітніх методик встановлення особи та її біологічних слідів у правоохоронній і судовій діяльності є пріоритетним напрямком доказування в розслідуванні злочинів під час війни та ідентифікації осіб. Незважаючи на той факт, що дослідження у сфері молекулярної генетики проводилися вже досить давно, експертна діяльність за допомогою ДНК-аналізу в Україні є відносно молодим напрямком криміналістики. Використання молекулярно-генетичної експертизи надає можливість вирішення цілого ряду спеціальних задач у сучасній доказовій діяльності, допомагає виявити істотні ознаки злочину і створити цілісну доказову базу стосовно походження біологічного сліду від конкретної особи, спорідненості й ідентифікації невідомих трупів, статевої приналежності біологічного матеріалу тощо.

Враховуючи пріоритети державної політики в період воєнного часу щодо застосування молекулярно-генетичної експертизи, слід зауважити на необхідності удосконалення цього інституту права як на законодавчому, так і на практичних рівнях. У сфері правового регулювання це удосконалення чинних нормативних актів з приводу гармонізації національного законодавства із європейським правом, механізмів захисту прав суб'єктів молекулярно-генетичної експертизи, правових підстав отримання біологічного матеріалу для проведення експертизи, порядку використання результатів та створенню правових механізмів щодо формування національних баз даних ДНК, а також адаптації національних баз до міжнародних стандартів тощо. У сфері діяльності правоохоронних органів це збільшення кількості акредитованих лабораторій молекулярно-генетичних досліджень при експертних установах, вирішення питання про комплектацію лабораторій необхідним обладнанням та реактивами, а також рівня підготовки спеціалістів у правоохоронній системі з приводу вилучення та дослідження слідів біологічного походження, забезпеченість кваліфікованими експертами з правом проведення судової біологічної експертизи за експертною спеціальністю 9.5. «Молекулярно-генетичні дослідження» тощо.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На даний час використання спеціальних знань щодо застосування результатів молекулярно-генетичної експертизи у правовій доктрині держави привертає увагу багатьох національних і зарубіжних учених, серед яких праці Р. Г. Аббасова, Н. М. Дяченко, Г. Ф. Кривди, Р. Г. Кривди, С. В. Петричук, А. С. Повх, В. Т. Нора, О. В. Матарикіної, Р. Л. Степанюк, М. Г. Щербаківською, С. М. Романчук, М. Є. Шумили, І. Я. Фрідмана та ряду інших науковців. Незважаючи на широке коло досліджень, дискусії щодо використання спеціальних знань не припиняються, тому потребують подальшого удосконалення наукові положення з метою формування практичних рекомендацій щодо особливостей застосування результатів молекулярно-генетичної експертизи.

Формулювання цілей. Метою статті є дослідження проблем правового регулювання та державного управління у сфері застосування молекулярно-генетичної експертизи в Україні й пошук дієвих заходів, які сприятимуть їх вирішенню.

Виклад основного матеріалу. Можливість проведення експертиз у період ведення військових дій є надзвичайно важливим напрямком доказування в національній судовій, правоохоронній системі та діяльності Міжнародного кримінального суду. Особливої актуальності набуває здійснення молекулярно-генетичної експертизи. Однак, у вітчизняній криміналістичній літературі та правових дослідженнях, як правильно зауважують у своїх працях Р. Л. Степанюк та В. В. Іонова, недостатньо висвітлена ця тематика [14, с. 307; 13, с. 175]. За допомогою ДНК-аналізу можна розшукувати безвісно зниклих осіб, здійснювати встановлення особи невпізнаних трупів, ідентифікувати жертви авто та авіакатастроф тощо. На сьогодні судово-експертні установи України входять у систему Європейської мережі судово-експертних установ ENFSI і, відповідно до взятих Україною на себе зобов'язань, стандарти проведення судових експертиз, включаючи судові молекулярно-генетичні експертизи та системи обліку, мають підходити під відповідні міжнародні та європейські стандарти.

На національному рівні можливість проведення молекулярно-генетичних експертиз в Україні та використання баз даних ДНК, як доказової бази, регулюється на основі загальних вимог до експертного провадження та обліку даних, які застосовуються до судових молекулярно-генетичних експертиз, як різновиду судової експертизи, а саме, щодо: підстав проведення; принципів здійснення; організації приймання, реєстрації матеріалів поданих в експертне провадження; форми та структури висновків експерта; ведення реєстрів тощо. Зокрема, нормативно-правове регулювання здійснюється низкою законодавчих актів, а саме Законами України «Про судову експертизу», «Про захист персональних даних», Цивільним кодексом України, Кримінальним кодексом України, Сімейним кодексом України, Цивільним процесуальним кодексом України, Кримінальним процесуальним кодексом України тощо та підзаконними нормативними актами. При цьому в національному законодавстві немає спеціального законодавчого акту, який відносився виключно до судової молекулярно-генетичної експертизи і формування баз даних ДНК громадян.

В Україні молекулярно-генетичні дослідження проводяться з 1992 року, однак широкого застосування в правоохоронній діяльності набули з 2005 року, а саме з часу відкриття перших ДНК-лабораторій при науково дослідних експертно-криміналістичних центрах МВС. На даний час судові експертизи, що базуються на молекулярно-генетичних дослідженнях, здійснюються в Україні судовими експертами експертної служби МВС за напрямком 9.5 «Молекулярно-генетичні дослідження» та експертами Бюро СМЕ Міністерства охорони здоров'я України в рамках судово-медичної експертизи.

Національним законодавством передбачені професійні стандарти до експертної діяльності. Відповідно до Закону України «Про судову експертизу», судовими експертами державних спеціалізованих установ можуть бути фахівці, які ма-

ють відповідну вищу освіту, освітньо-кваліфікаційний рівень не нижче спеціаліста, пройшли відповідну підготовку та отримали кваліфікацію судового експерта з правом проведення відповідних експертиз, у даному випадку судової біологічної експертизи за експертною спеціальністю 9.5. «Молекулярно-генетичні дослідження». Судовим експертам видається свідоцтво про присвоєння кваліфікації та включаються відомості до державного Реєстру атестованих судових експертів.

Молекулярно-генетичну експертизу може проводити акредитована експертна установа, у якій є відкритий зазначений напрямок експертного дослідження. Процесуальний порядок проведення експертного провадження регулюється галузевими підзаконними актами, у залежності від системи та відомств, у яких воно проводиться [3]. Так, наприклад, в експертних установах системи МВС ці відносини регулюються Інструкцією з організації проведення та оформлення експертних проваджень у підрозділах Експертної служби МВС України, затвердженої наказом МВС від 17.07.2017 № 591 [1], у системі МОЗ України – Інструкцією про проведення судово-медичної експертизи, затвердженої наказом МОЗ України від 17.01.1995 № 6. Технологічні аспекти проведення судових молекулярно-генетичних експертиз, у залежності від поставлених задач перед експертом, передбачаються окремими методиками дослідження. Згідно зі статтею 8 Закону України «Про судову експертизу», розроблення цих методик здійснюється міністерствами та іншими центральними органами виконавчої влади, до сфери управління яких належать державні спеціалізовані судово-експертні установи. Дані методики, крім судово-медичних та судово-психіатричних експертиз, після їх схвалення реєструються Міністерством юстиції України у Реєстрі методик проведення судових експертиз. Окрім того, наказом Міністерства юстиції України від 30.07.2010 № 1722/5 затверджено перелік рекомендованої науково-технічної та довідкової літератури, що має використовувати експерт під час проведення судових експертиз. Зокрема, додатком № 18 до зазначеного наказу затверджено перелік науково-технічної та довідкової літератури, що використовується при проведенні молекулярно-генетичної ідентифікації [9]. За результатами проведеного експертного провадження (судової експертизи або експертного дослідження) складається письмовий документ – висновок експерта.

Серед найбільш застосовуваних питань, які може сьогодні вирішувати молекулярно-генетична експертиза, є ті, що пов'язані із: встановленням спорідненості; визначенням справжніх батьків дитини у справах про спірне походження дітей (оспорювання батьківства, материнства або підміни дітей); встановленням, чи є рештки або частини трупа рештками однієї людини і чіткими саме за дослідженням зразків близьких родичів; виявленням зв'язку між різними злочинами (встановлення того, що сліди біоматеріалу, які знайдені на місцях різних злочинів, залишені однією і тією ж особою); порівняння генетичних ознак об'єкта з ДНК-профілями, які зберігаються в комп'ютерній базі даних, і при наявності збігу – орієнтацією слідства на пошук певної особи; пошуку дітовбивств (у тому числі новонароджених), викраденні дітей, підміни їх у пологовому будинку для встановлення, чи є особи, що проходять у справі, батьками дитини; визначення часу настання

вагітності після звалтування з метою встановлення, що вагітність настала від підозрюваного і що він є генетичним батьком дитини, або виключення цього; встановлення належності біоматеріалу (крові, слини, сперми, волосся, органів, тканин та окремих частин тіла) конкретній особі або виключення такої належності; встановлення статевої належності біологічних слідів та об'єктів тощо.

На даний час методологія проведення ідентифікації ДНК використовується в системі судових експертиз у більшості країн світу [6, с. 247]. У сучасних дослідженнях найбільшого поширення отримав метод полімеразної ланцюгової реакції (ПЛР), який є одним із методів виявлення поліморфізму ДНК та застосовується в ідентифікації особи під час проведення судової молекулярно-генетичної експертизи. В основі даного методу лежить генетична закономірність побудови людського організму, зміст якої полягає в тому, що в усіх клітинах людини молекула ДНК ідентична і зберігає свою індивідуальну структуру, тому об'єктом для порівняльного аналізу є будь-яка доступна субстанція організму, у якій міститься ДНК (кров, сперма, слина, волосся, лупа, м'язова, кісткова та інші тканини людини), як у нативному вигляді, так і в слідах. Унікальність використання методики полімеразної ланцюгової реакції полягає в можливості провести дослідження навіть використовуючи одну або декілька клітин, що містять нативну (не зруйновану) молекулу ДНК. За допомогою полімеразної ланцюгової реакції здійснюється напруцювання копій гіперваріабельних ділянок ДНК, кількість яких складає декілька мільйонів і досягається високий поліморфізм послідовностей ДНК, який в подальшому стає необмеженим джерелом ідентифікаційних ознак. Таким чином, за допомогою цієї методики може ідентифікуватися незначна кількість біологічного матеріалу, що особливо важливо в тих випадках, коли на місці події (злочину) залишаються мікросліди (поодинокі волосся, мікросліди крові, сперми, епітеліальні клітини на масках, рукавичках, лупа на шапках тощо).

Європейський суд з прав людини зазначив, що «на сьогодні ДНК-тест є єдиним науковим методом точного встановлення батьківства стосовно конкретної дитини; його доказова цінність суттєво переважає будь-який інший доказ, наданий сторонами, з метою підтвердити або спростувати факт оспорюваного батьківства» (Рішення від 7 травня 2009 року у справі «Калачова проти Російської Федерації», скарга № 3451/05, § 34) [12].

Особливості застосування цієї експертизи полягають в наступних двох напрямках. Перший: при наявності підозрюваного (обвинуваченого), потерпілого, або іншої сторони у справі ідентифікація проводиться в процесуальній формі – у межах судової експертизи шляхом порівняння об'єкту біологічного сліду та зразка особи. У випадку відсутності особи, ідентифікація може бути проведена за другим напрямом або за допомогою державної системи реєстрації ДНК-даних. Для цього необхідно, щоб особа, яка залишила сліди, раніше була зареєстрована в базі ДНК і його ДНК-профіль був занесений до бази даних. Із розвитком електронної системи обліку та оцифрування баз даних система ведення реєстру ДНК та пошуку по ній ДНК- профілів осіб стала досить зручною й повсякденно використовується в слідчо-оперативній та судовій діяльності. Зазначені бази даних ДНК є у Японії, Китаї, Канаді, США та ряді інших країн. Першою країною (ще у 1995 році), яка

почала формувати базу даних ДНК, була Великобританія. На даний час ДНК база Великобританії «*National DNA Database*» є найбільшою інформаційною базою ДНК-профілів. Зокрема, до бази даних ДНК Великобританії станом на 2020 рік внесено 6,6 млн профілів, що дозволило в період 2001-2020 років ідентифікувати 731 тис. зразків ДНК, вилучених з місць вчинення злочинів [15, с. 12]. Зрозуміло, чим більше наповнена база даних інформацією різних ДНК-профілів, тим більша ймовірність у ідентифікації генетичних ознак слідів біологічного походження, виявлених на місці події з конкретною особою.

На жаль, в Україні, як відмічає більшість експертів, недостатньо врегульовані відносини на законодавчому рівні реєстрації, обліку, зберігання та використання геномної інформації. Стратегією забезпечення державної безпеки України від 30 грудня 2021 року передбачено, що серед основних напрямків державної політики є удосконалення національного законодавства у сфері забезпечення державної безпеки та гармонізація із законодавством Європейського Союзу і документами НАТО [10].

Окреслюючи зазначену проблему, треба відмітити, що, урахувавши існування великого масиву не ідентифікованих ДНК, під час проведення військових дій, кожна держава та її правоохоронні органи, які володіють методикою молекулярно-генетичної експертизи, у випадку здійснення таких дій на її території або участі резидентів держави на території інших держав, буде намагатися сформувати і якнайбільше наповнити дані бази для розкриття злочинів та ідентифікацію осіб. Інколи така діяльність може межувати з порушенням прав людини, як приклад здійснення примусової реєстрації ДНК окремих груп населення за національною, політичною або релігійною ознакою. Через те в рамках захисту персональних даних особи від дискримінації та переслідування значна частина правозахисних організацій у світі та окремі науковці почали ставити під сумнів примусові методи збирання та зберігання ДНК-інформації людей. З метою недопущення порушень прав людини держави із високим рівнем захисту громадянських прав, такі як США, країни ЄС, на законодавчому рівні стали регулювати відносини з приводу реєстрації відомостей про ДНК-профілі людини, вказуючи правові обмеження у використанні баз даних ДНК людини.

Європейський суд у справі «С. і Марпер проти Великої Британії», (заява № 30562/04, 30566/04, 4 грудня 2008) зазначив, що «зберігання зразків клітин та профілів ДНК свідчить про втручання держави в реалізацію права на повагу до приватного життя за змістом положень частини 1 статті 8 Конвенції». Також у рішенні зазначено, що в зразках клітин міститься багато конфіденційної інформації про людину, у тому числі про стан її здоров'я. Крім того, зразки ДНК містять унікальний генетичний код, надзвичайно важливий як для самої людини, так і для її родичів [11, с. 45].

Резолюцією Генеральної конференції ЮНЕСКО від 16 жовтня 2003 року була прийнята Міжнародна Декларація про генетичні дані людини. Ціллю прийняття Декларації було те, щоб забезпечити повагу до людської гідності і захисту прав людини й основних її свобод при зборі, обробці використання і збереження гене-

тичних даних людини, протеомних даних людини і біологічних зразків, відповідно до вимог рівності, справедливості і солідарності та з належним урахуванням принципів свободи думки і свободи вираження поглядів, включаючи свободу наукових досліджень; сформулювати принципи, якими державам слід керуватися при розробці свого законодавства та політики у цих питаннях; та закласти основу для керівних принципів, що відносяться до належної практики в зазначених галузях, для зацікавлених установ та окремих осіб. Згідно зі статтею 5 зазначеної декларації, передбачено право держави у використанні генетичних даних людини для судової медицини, здійснення судочинства по цивільних, кримінальних й інших справах тощо.

Правове регулювання в Україні відносин з приводу обліку ДНК-інформації здійснюється здебільшого на рівні відомчих документів. Унаслідок чого вже багато років точаться дискусії щодо відомостей та реєстрів, котрі містять інформацію, що регулюється законом України й стосується персональних даних осіб. Правозахисники, апелюючи до частини 1 ст. 32 Конституції України, якою передбачено, що «не допускається збирання, зберігання, використання та поширення конфіденційної інформації про особу без її згоди, крім випадків, визначених законом ...» [4], та статті 10 Закону України «Про захист персональних даних», вказують на те, що на загальнодержавному рівні в Україні функціонування окремої автоматизованої бази даних з персональними даними громадян, осіб без громадянства та іноземних громадян має регулюватися спеціальним законом. Міністерство юстиції України у своїх пропозиціях до проекту закону України, аналізуючи практику Європейського суду з прав людини, а саме Рішення у справі «Фельдман проти України», вказує також про необхідність прийняття в Україні закону про регулювання державної реєстрації геномної інформації [16].

На даний час питання збору, зберігання та використання геномної інформації людини здійснюється на внутрішньогалузевому рівні та врегульовано, як вже зазначалося, на рівні підзаконних нормативних актів, а саме – наказу Міністерства внутрішніх справ «Про затвердження Інструкції з організації функціонування криміналістичних обліків експертної служби МВС» від 10.09.2009 № 390 та наказу Експертної служби МВС від 20.05.2021 «Про затвердження Інструкції про порядок формування та використання обліку генетичних ознак людини». Облік генетичних ознак людини здійснюється в Україні в межах криміналістичних досліджень з використанням інформаційно-пошукової автоматизованої системи «EMCІАБ» та «EMCІАБ 2.0 КРИМІНАЛІСТИКА», а також комбінованої системи індексації ДНК-профілів «CODIS».

Зокрема, відповідно до пункту 2.12. Інструкції з організації функціонування криміналістичних обліків експертної служби МВС, передбачено, що автоматизований облік генетичних ознак людини в Україні функціонує на центральному та обласних рівнях. Він складається з оперативно-пошукових колекцій, які ведуться, відповідно, у ДНДЕКЦ та НДЕКЦ МВС України. Центральна оперативно-пошукова колекція ведеться в ДНДЕКЦ та формується з ДНК-профілів осіб, які підозрюються або звинувачуються в учиненні злочинів, узятих під варту, засуджених; біологічних слідів, вилучених при ОМП, проведенні слідчих дій та оперативно-

розшукових заходів; невпізнаних трупів. ДНК-профілі отримуються під час експертних досліджень у ДНДЕКЦ, НДЕКЦ, Державній установі Головного бюро судово-медичної експертизи МОЗ, Кримській республіканській установі «Бюро судово-медичної експертизи», бюро судово-медичної експертизи Київської та Севастопольської міських, обласних державних адміністрацій [2].

З 2006 року за ініціативи Міністерства внутрішніх справ України та ряду науковців було декілька спроб у розробці законопроекту та передачі його на розгляд через суб'єктів законодавчої ініціативи до Верховної Ради України. Серед вагомих аргументів про прийняття окремого закону є те, що створення системи електронного обліку інформації баз даних, її обіг, використання має здійснюватися шляхом формування електронних сервісів, відповідно до програми електронного урядування та міжнародних зобов'язань, тому регулювання відносин з приводу державної реєстрації ДНК бази людини, як окремого електронного сервісу в правоохоронній діяльності, має здійснюватися на рівні закону, окреслюючи правове поле та режим використання такої інформації. Також під егідою МВС України, ще у 2009 році була розроблена Концепція Державної цільової програми розвитку ДНК-технологій для використання в оперативно-службовій діяльності, однак не всі її положення втілені у життя.

У 2020 році до Верховної Ради України повторно був внесений проект Закону України «Про державну реєстрацію геномної інформації людини» (реєстр. 4265), поданий народними депутатами України О. С. Бакумовим, Д. А. Монастирським та іншими народними депутатами України [7], яким передбачено створення Національної бази генетичних ознак та збільшено перелік осіб, стосовно яких заносяться така інформація. У випадку прийняття закону в Україні проводитимуть як обов'язкову державну реєстрацію геномної інформації, так і добровільну. Обов'язкова реєстрація стосується здебільшого певної категорії осіб, що були притягнуті до кримінальної відповідальності за скоєння умисних злочинів та осіб, до яких, за рішенням суду, застосовувалися вимушені медичні заходи. Крім того, проектом закону пропонується обов'язкова реєстрація за професійною ознакою – для правоохоронців і працівників силових структур, наприклад, військовослужбовців, поліцейських, співробітників СБУ і т.ін.

Наразі застосування молекулярно-генетичних досліджень під час здійснення воєнних дій є дуже актуальною темою. Збільшення реєстрації геномної інформації, безперечно, збільшить ефективність у розкритті воєнних злочинів, розшуку безвісно зниклих осіб, встановленні особи невпізнаних трупів, ідентифікації жертв авто та авіакатастроф тощо.

Висновки. Отже, перед Україною постали ряд досить складних викликів, які необхідно вирішувати як на соціально-економічному, так і на правовому рівнях. Шлях до розв'язання проблем простягається у створенні та формуванні ефективних управлінських інститутів, де особливу роль відіграє: покращення інституційної системи управління та збільшення акредитованих експертних установ, що мають право на проведення судової молекулярно-генетичної експертизи; прийняття окремого спеціального нормативного акту у формі закону стосовно обліку генетичних ознак людини в Україні; удосконалення механізмів захисту прав суб'єктів

молекулярно-генетичної експертизи; створення правових механізмів щодо формування національних баз даних ДНК людини тощо.

Наразі державна політика зі створенню дієвої системи судової молекулярно-генетичної експертизи в Україні, яка б відповідала міжнародним стандартам та нормам Європейського союзу, лиш формується. Через воєнні дії на території нашої держави та проведення розслідування військових злочинів особливої актуальності набуває перегляд стандартів ведення обліку генетичних ознак, а саме уніфікації національної системи до міжнародних систем обліку. Частково в Україні вже здійснюється перехід на стандарти і платформу міжнародної системи обліку «CODIS». За допомогою цієї системи можна більш ефективніше визначати генетичну спорідненість осіб, складати генеалогічне дерево тощо.

Крім того, перегляду на законодавчому рівні, на наш погляд, підлягає коло осіб, відомості стовно яких можуть заноситися до центрального обліку генетичних ознак людини.

Використані джерела:

1. Інструкція з організації проведення та оформлення експертних проваджень у підрозділах Експертної служби Міністерства внутрішніх справ України затвердженої наказом МВС від 17.07.2017 № 591. *База даних «Законодавство України»*. ВР України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1024-17#Text>. (дата звернення: 10.06.2022).

2. Інструкція з організації функціонування криміналістичних обліків Експертної служби МВС України: затв. Наказом МВС України від 10.09.2009 № 390. *База даних «Законодавство України»*. ВР України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0963-09>. (дата звернення: 10.06.2022).

3. Клименко Н. І. Загальна теорія судової експертології : монографія. Тернопіль. Видавництво «Крок», 2018. С. 262.

4. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 р. Дата оновлення: 01.01.2020. *База даних «Законодавство України»*. ВР України. URL.: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>. (дата звернення: 12.06.2022)

5. Матарикіна О. В. Судова молекулярно-генетична експертиза: актуальні питання ідентифікації осіб. 2018. № 3'2018. С. 66-69.

6. Мудрецька Г. В., Цикова О. В. Проблеми дослідження даних ДНК аналізу під час розслідування злочинів. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія «Право». 2014. № 26. С. 246-249. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua>.

7. Про державну реєстрацію геномної інформації людини: Проект Закону №4265 від 26.10.2020. *База даних «Законодавство України»*. ВР України. URL : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?pf3516=4265&skl=10. (дата звернення: 12.06.2022)

8. Про затвердження Інструкції з організації функціонування криміналістичних обліків експертної служби МВС: Наказ МВС від 10.09.2009 № 390. *База даних «Законодавство України»*. ВР України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0963-09#Text>. (дата звернення: 12.06.2022).

9. Про затвердження переліків рекомендованої науково-технічної та довідкової літератури, що використовується під час проведення судових експертиз: Наказ Міністерства юстиції України від 30.07.2010 № 1722/5. *База даних «Законодавство України»*. ВР України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v1722323-10#Text>. (дата звернення: 12.06.2022);

10. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 30 грудня 2021 року "Про Стратегію забезпечення державної безпеки": Указ Президента України від 16.02.2022 № 56/2022. База даних «Законодавство України». ВР України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/56/2022#Text> (дата звернення: 12.06.2022).

11. Рішення Європейського суду з прав людини від 4 грудня 2008 (заява № 305 62/04, 30566/04) у справі «С. і Марпер проти Великої Британії». *Рішення Європейського Суду з прав людини щодо захисту персональних даних* : документи опубліковано в рамках спільної програми Ради Європи та Європейського Союзу «Зміцнення інформаційного суспільства в Україні». 2019. С. 132. URL : <https://rm.coe.int/168059920d>.

12. Рішення Європейського суду з прав людини від 7 травня 2009 року (Скарга № 3451/05) у справі «Калачова проти Російської Федерації». *Університет Міннесоти. Бібліотека по правам людини: вебсайт*. URL : <http://hrlibrary.umn.edu/russian/euro/Rkcalache.vcasae.html>. (дата звернення: 12.06.2022)

13. Степанюк Р. Л. Особливості призначення судової молекулярно-генетичної експертизи під час розслідування вбивств. 2019. № 3. С. 174-180.

14. Степанюк Р. Л., Іонова В. В. Призначення Судової молекулярно-генетичної експертизи на стадії досудового розслідування: проблеми та шляхи вирішення. *Вісник ЛДУВС ім. Е. О. Дідоренка*. 2020. Вип. 3 (91). С. 307-319.

15. Тіхонов С. В. Перспективи національної бази ДНК. *Використання досягнень сучасної науки й техніки в розкритті злочинів : матеріали міжвідом. наук.-практ. круглого столу* (Київ, 25 лют. 2021 р.) / [редкол.: В. В. Черней, С. Д. Гусарев, С. С. Чернявський та ін.]. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2021. С. 11-14. URL : <https://www.naiu.kiev.ua/files/kafedru/ord/2021/ks-250221.pdf>.

16. Щодо проекту Закону України реєстр. №4265 від 26.10.2020: Лист Міністерства юстиції №53072/2201-1-20/11.1.3 від 28.11.2020. URL : https://www.kmu.gov.ua/storage/app/bills_documents/document-2171120.pdf. (дата звернення: 12.06.2022)

References:

1. Instruktsiia z orhanizatsii funktsionuvannia kryminalistychnykh oblikiv Ekspertrnoy sluzhby MVS Ukrainy: zatv. Nakazom MVS Ukrainy vid 10.09.2009 № 390. (2009) N. p. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0963-09>. [in Ukrainian]

2. Instruktsiia z orhanizatsii provedennia ta oformlennia ekspertnykh provadzen u pidrozdilakh Ekspertnoy sluzhby Ministerstva vnutrishnikh sprav Ukrainy zatverdzhenoї nakazom MVS vid 17.07.2017 № 591 (2017) N. p. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1024-17#Text> [in Ukrainian]

3. Klymenko. N. I. (2018) Zahalna teoriia sudovoi ekspertolohii : monohrafiia. Ternopil. Vydavnytstvo «Krok»/ [in Ukrainian]

4. Konstytutsiia Ukrainy vid 28.06.1996 (1996) N. p. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>. [in Ukrainian]

5. Matarykina, O. V. (2018) Sudova molekuliarno-henetychna ekspertyza: aktualni pytannia identyfikatsii osib. *Visnyk ONDISE - Bulletin ONDICE*, 3'2018, 66-69. [in Ukrainian];

6. Mudretska, H. V. & Tsykova, O. V. (2014) Problemy doslidzhennia danykh DNK analizu pid chas rozsliduvannia zlochyniv. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. Seriya Pravo - Scientific Bulletin of Uzhhorod National University. Series "Law"*, 26, 246-249. URL : <https://dspace.uzhnu.edu.ua> [in Ukrainian]

7. Pro derzhavnu reiestratsiiu henomnoi informatsii liudyny: Proekt Zakonu №4265 vid 26.10.2020. (2020) N. p. URL : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?pf3516=4265&skl=10. [in Ukrainian]

8. Pro zatverdzhennia Instruksii z orhanizatsii funktsionuvannia kryminalisty chnykh oblikiv ekspertnoi sluzhby MVS: Nakaz MVS vid 10.09.2009 № 390 (2009) N. p. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0963-09#Text>. [in Ukrainian];

9. Pro zatverdzhennia perelikiv rekomendovanoi naukovo-tekhnichnoi ta dovid kovoii literatury, shcho vykorystovuietsia pid chas provedennia sudovykh ekspertyz: Nakaz Mini sterstvayustytisii Ukrainy; Perelik vid 30.07.2010 № 1722/5 (2010) N. p. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v1722323-10#Text>. [in Ukrainian]

10. Pro rishennia Rady natsionalnoi bezpeky i oborony Ukrainy vid 30 hrudnia 2021 roku "Pro Stratehiiu zabezpechennia derzhavnoi bezpeky": Ukaz Prezydenta Ukrainy vid 16.02.2022 № 56/2022 (2020) N. p. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/56/2022#Text>. [in Ukrainian]

11. Rishennia Yevropeiskoho sudu z prav liudyny vid 4 hrudnia 2008 (zaiava № 30562/04, 30566/04) u spravi «S. i Marper proty Velykoi Brytanii». Rishennia Yevropeiskoho Sudu z prav liudyny shchodo zakhystu personalnykh danykh : dokumenty opublikovano v ramkakh spilnoi prohramy Rady Yevropy ta Yevropeiskoho Soiuzu «Zmitsnennia infor matsiinoho suspilstva v Ukraini» - *Decision of the European Court of Human Rights regarding protection of personal data: the documents were published within the framework of the joint program for the sake of Europe to the European Union "Improvement of information society in Ukraine"*, 132. (2019) N. p. URL: <https://rm.coe.int/168059920d>. [in Ukrainian]

12. Rishennia Yevropeiskoho sudu z prav liudyny vid 7 travnia 2009 roku (Skarha № 3451/05) u spravi «Kalachova proty Rosiiskoi Federatsii» / Universytet Minnesoty. *Bibli oteka po pravam liudyny: veb-sait - University of Minnesota. Human Rights Library: website* (2009) N. p. URL : <http://hrlibrary.umn.edu/russian/euro/Rkalachevacase.html> [in Ukrainian];

13. Stepaniuk, R. L. (2019) Osoblyvosti pryznachennia sudovoii molekuliarno-henetychnoi ekspertyzy pid chas rozsliduvannia vbyvstv. *Naukovyi visnyk Dnipropetrovskoho derzhavnoho universytetu vnurishnykh sprav - Scientific Bulletin of the Dnipropetrovsk State Univer sity of Internal Affairs*, 3, 174-180. [in Ukrainian]

14. Stepaniuk, R. L. & Ionova, V. V. (2020) Pryznachennia Sudovoii molekuliarno-henetychnoi ekspertyzy na stadii dosudovoho rozsliduvannia: problemy ta shliakhy vyri shennia. *Visnyk LDUVS im. E O. Didorenka – Bulletin of LDUVS im. E O. Didorenka, Vyp. 3 (91), 307-319*. [in Ukrainian]

15. Tikhonov, S. V. (2021) Perspektyvy natsionalnoi bazy DNK. Vykorystannia dosiahnen suchasnoi nauky y tekhniky v rozkrytti zlochyniv : materialy mizhvidom. nauk-prakt. kruhloho stolu (Kyiv, 25 liut. 2021 r.) / [redkol.: V. V. Cherniei, S. D. Husariiev, S. S. Cher niavskiyi et al. (Eds.)]. Kyiv : Nats. akad. vnur. sprav, 11-14. URL: <https://www.naiuau.kiev.ua/files/kafedru/ord/2021/ks-250221.pdf> [in Ukrainian];

16. Shchodo proektu Zakonu Ukrainy reiestr. №4265 vid 26.10.2020: Lyst Ministerstva yustytisii №53072/2201-1-20 /11.1.3 vid 28.11.2020 (2020) N. p. URL : https://www.kmu.gov.ua/storage/app/bills_documents/document-2171120.pdf. [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редколегії 15.06.2022

Hamaliuk B., Candidate of Sciences in Public Administration, leading legal adviser of Ivano-Frankivsk Scientific Research Forensic Center of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine (Ivano-Frankivsk, Ukraine)

Khodyrieva I., Forensic expert of the Department of Biological Research and Accounting of Ivano-Frankivsk Scientific Research Forensic Center of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine (Ivano-Frankivsk, Ukraine)

SPECIFIC ISSUES OF LEGAL REGULATION OF FORENSIC MOLECULAR GENETIC EXAMINATION AND ACCOUNTING OF HUMAN GENETIC TRAITS

The article deals with the specific issues of legal regulation of forensic molecular genetic examination in the modern doctrine of procedural law and the issues of registration and accounting of human genetic traits in Ukraine. The opinions of scientists conducted research in the field of applying specialized knowledge in jurisprudence are analyzed. It is emphasized that the Ukrainian doctrine of procedural law should be based on the successful models of the developed countries; use the latest methods of conducting expert activities in the system of obtaining evidence and proof. Today, DNA identification is one of the world's most recognized methods of accurate identification. Ukrainian forensic experts apply special knowledge in the field of molecular genetics and use methods of DNA analysis to establish facts of legal significance; they carry out forensic molecular genetic examination of objects of human biological origin. Legal issues that require state regulation, according to the new needs of law enforcement, include harmonization of Ukrainian legislation in the field of forensic science to the norms of the European Union; adoption of a special normative act in the form of the law on accounting of human genetic traits in Ukraine; revision of the current legal norms on the collection of biological material for examinations; improvement of the mechanisms for the protection of the rights of subjects of molecular genetic examination; creation of the legal mechanisms for the formation of national DNA databases; revision of the procedure for the use of results, adaptation of the national accounting standards and maintenance of DNA databases to international ones; improvement of the institutional management system, etc. Proper normative regulation of the institution of molecular genetic examination and registration of human genomic information in the national legal system will increase effectiveness of the accumulation, registration of information in an automated database. This will significantly strengthen the judiciary and law enforcement in detecting crimes, searching for missing persons, establishing unidentified corpses, identification of victims of war crimes, identification of criminals, etc.

Keywords: forensic examination, molecular genetic examination, DNA analysis, expert activities, public administration, evidence and proof.